

SAGAN OM TVÅLEN I NYKÖPING

EN HYLLNING TILL PIONJÄRERNA OCH DERAS EFTERFÖLJARE

De glada och alerta tvålflickorna har frukoststrast någon gång i början av -30 talet. T h närmast kameran syns INGRID WALLIN (Åbrink) och längst bak ELSA CARMAN (Andersson). Bl a finns också MÄRTA LINDQVIST, BRITTA LJUNGBERG, ANNA-LISA PALMER.....

Mr Bramwell-Davies, en tuff och färgstark Sunlight-VD under åren 1931-1942. Ännu in på 80-talet hör man de "gamla" tala om honom. Trots att han förlorade sin högra arm i första världskriget så var han en hejare på att åka skidor, störtlopp i synnerhet. Han var en god simmare, som älskade att dyka, och han var en eftertraktad danskavaljer på årsfesterna. Festerna som på den tiden började i Vivesta med tävlingar och spex både till lands och vatten. Sedan följde middag med dans på Stora Hotellet på kvällen. På bilden ser vi Mr Bramwell-Davies i safarishorts på en sådan Vivestadag tillsammans med kamrer Madren, prydd i skjorta och slips. Bramwell-Davies dog 1942 på en skidtur i Salsjöbaden.

Bilden t v: - På tvålavdelningen verkar det som om flickorna alltid dominerat. Men så var det inte i den första fackklubbsstyrelsen. Enda flickan där var ELLEN EKHOFF här med fr v BRÖR PETERSSON, GÖSTA AHLBERG, okänd representant antagligen från förbundet, SVEN LINDKVIST och ERIK ÖSTH.

På fritiden fixade man små fester hemma hos varann, som här hos flickan längst ner till höger. ERIKSSON heter hon, men förnamnet ?? Längst upp till vänster hittar vi igen INGRID WALLIN och t h om henne ELSA. Med i gänget är också MÄRTA och INGRID LINDQVIST, EBBA KARLSSON, DAGMAR HELLSTRÖM, INGRID SANDIN, SIGNE BRUNELIUS m fl, m fl.

SAGAN OM TVÅLEN I NYKÖPING

VAD ÄR TVÅL?

Jo, det är något man tvättar sig med - men hur tillverkas den? Inför den frågeställningen stod en försommar dag år 1925 en skara Nyköpingsbor, bestående av åtta flickor och elva män, som hade tagit anställning vid Sunlightfabriken i Nyköping. De var beredda att kasta sig in i en tillverkning, som de helt saknade kunskap om och tradition i.

Vi måste med beundran tänka på dessa pionjärer, som så oförskräckt grep sig an de nya uppgifterna och därmed även problemen. Dessa människor var med och startade en tillverkning, som sedan pågått i nära 61 år. De lade grunden till Nyköpings goda rykte som tvålstad, där sedan tvålprodukter av hög kvalitet tillverkats av deras efterföljare.

MEN VAD ÄR TVÅL EGENTLIGEN?

För att reda ut begreppen, och ge en förutsättning för de olika arbetsmomenten i den nya fabriken, kan kort och gott sägas, att tvål är en produkt som man får om man låter fett reagera med natronlut.

För att tillverka tvåvflingor eller toalettvål måste vattenhalten i den erhållna grundtvålen minskas med hjälp av torkning innan vidare bearbetning följer. En biprodukt erhålles också, nämligen råglycerin, som frigörs under förtvålningprocessen och hamnar i underluten, vilken sedan tas omhand i ett glycerinverk.

Nu är emellertid sagan om tvålen i Nyköping slut. Låt oss hylla pionjärerna och efterföljarna på tvålavdelningen, genom att berätta om hur det var en gång. Hur avdelningen successivt byggdes upp till en högeffektiv enhet, som gav inspiration och arbetsglädje hos de anställda.

Under början av 1986 upphör avdelningen steg för steg att producera. De vitalare delarna kommer att skingras ut i världen och resten kommer att skäras ner och skrotas. En process, som är betydligt snabbare än uppbyggnaden en gång var.

Så här började det i mitten på -20-talet

Året var 1924. Lever Brothers i England övertog en halvfärdig fabriksbyggnad med färdiga kontorsutrymmen på Högbrunnsslätten, strax norr om Nytorget. Dessa byggnader hade uppförts redan 1918, men blivit stående under åren efter första världskriget. Denna anläggning var ursprungligen avsedd för kullagertillverkning, vilket förklarar benämningen "Kullagret" på området. Ett namn, som hängde kvar hos stadsbefolkningen i årtionden.

Vid den här tidpunkten saluförde Lever Brothers Sunlight tvättvävl, Lux tvättflingor och tvättvävlmedlet Rinso på den svenska marknaden. Dessa produkter importerades från Port Sunlight i England och avsikten var nu att tillverka dem här i Nyköping.

Fabriksbyggnaden färdigställdes och kompletterades och i detta skede anställdes de första sunlightarna i Nyköping. Det var Thure Engström, Ragnar Persson och Allan Carlsson, av vilka de två första arbetade många år i verkstaden och Allan i kokeriet.

Den, med dagens mått mätt, enkla utrustningen bestod i tre 40 m³ tvålpannor med tillhörande underluts- och starklutstankar på fabriksens fjärde och tredje våningar. Dessa nitade tvålpannor fanns kvar till slutet, nu försedda med invändig beklädnad av rostfritt stål.

En bandtork för torkning av tvål sattes på plats på bottenvåningen. Ett flingvalsverk med tillhörande blandare för tillverkning av Luxflingor, monterades på samma plan. Tvålformar för Sunlighttvålen sattes på sin plats vid hissen på andra våningen.

För tillverkningen av Rinso, tvättvävlmedlet med perkarbonat, installerades ett blåskepp med tillhörande tryckkärl i fabrikskroppen på tredje våningen och erforderliga ledningar för all utrustning drogs.

Ute på gården restes en särskild byggnad ett stycke öster om fabriken. I denna byggnad installerades utsmältnings- och blekningsavdelningen med sina tankar och blekningskärl samt filterpressar. I den bortre delen av byggnaden placerades en ångpanna med sin höga skorsten, allt enligt dåtidens modell.

Den lilla fabriken på Högbrunnsslätten, där det egentligen skulle tillverkas kullager, blev emellertid riksbekant för tillverkning av filmstjärnornas skönhetsvävl - LUX.

Verkstadsbyggnaden med sitt stampade jordgolv placerades parallellt med fabriken söder om utsmältningshuset. Glycerinverket monterades inne i fabriken vid ena gaveln.

Installationsarbetena leddes av en engelsk ingenjör och upplärningen av personalen togs om hand av blivande fabrikschefen Edvard Cook. Han var engelsman och en rutinerad tvåltekniker.

Det kamerala sköttes av Yngve Arnell, som under de närmaste åren anställde nya medarbetare, till vilka vi återkommer senare.

Cook's lilla skara *

En dag våren 1925 kallade Cook ihop sin lilla skara nyanställda och fördelade jobben. Då man, enligt Cook, kunde räkna med endast några få tvålkok per år, måste var och en av männen läras upp på flera arbeten och alternerna mellan dem. Den kvinnliga arbetskraften skulle arbeta med packning. Senare tiders utveckling med flickor i kvalificerade arbeten var ännu ej påtänkt.

Allan Carlsson, den blivande nestorn i kokeriet, började nu sin långa bana som tvålkokare. Ragnar Persson fick - utom reparationer - lära sig behandla glycerinunderlutar och sköta indunstningsverket. Bror Pettersson, den blivande eldaren, placerades i pannrummet och skulle sedan under många år svara för ångan i fabriken.

Erik Östh och Gösta Ahlberg spikade lådor för ytteremballage till produkterna och lärde sig diverse andra arbeten i fabriken liksom Carl Ahlberg och Evert

Andersson. Ute i utsmältningen och blekningen skötte Albert Gustafsson och K Johansson fathanteringen, utom andra sysslor med förråd och lager. I detta gäng ingick även Sven Lindkvist. Så hade hela styrkan fördelats i fabriken.

Thure Engström slutligen var basen i gänget och Cook's närmaste medarbetare. Han skulle sedan kvarstå som verkställare i verkstaden och såsom maskinteknisk expert ända fram till sin pensionering 1960.

*

Tvålflickorna var: Elsa Carman, Ingrid Wallin, Märta Lindkvist, Anna-Lisa Palmér, Ellen Ekhoff, Elna Axelsson, Signe Brunelius och Milda Ahlstrand. Några av dessa kom från Nyköpings Spisbrödsfabrik, som lades ned samma år. De flesta av flickorna arbetade med Sunlight-tvålen, medan andra alternerade mellan pulver- och flingpackning.

Ojämn produktion *

Produktionen var ytterst ojämn. Försäljningen av de producerade varorna hade hård konkurrens från perborattvävlmedlen, som redan fanns på marknaden samt såpan, som i första hand konkurrerade med Sunlight-tvålen.

Man knegade dock på under ständigt hot om nedläggning av fabriken, en parallell till de senare årens diskussioner om den dåvarande tvålavdelningens tillvaro. Produktionen var ca 200 ton/år och medarbetarskaran ökade något i samband med tillverkningen av Lux toalett-tvål, som började 1929.

I samband med denna nya tillverkning ökades antalet tvålpannor i kokeriet successivt. Tvålblandare, pilerverk och en stångpress monterades i fabriksens nedre plan intill Luxflingorna. En handpackningsstation för Luxtvålen anskaffades, och ett par handdrivna pendelstansar installerades.

1930-talet *

Den grå vardagen i samhället under 1920-talet efterträddes av en föga glansfullare tid under första hälften av 30-talet. Den lilla residensstaden Nyköping med sina 12.000 invånare skakades av ett revolverdrama på Rådhuset, som påtagligt störde lugnet i staden. Denna händelse störde dock inte arbetet i den lilla tvålfabriken där ute på Högbrunnsslät-

ten. Röken silade ur den höga skorstenen och visade att Bror Pettersson var i verksamhet vid sin ångpanna.

Liksom för att ytterligare uttrycka fabriksens närvaro drog han under eftermiddagarna i pannans ångvissla, varvid Sunlights tordön blandade sig med Nordiska Kompaniets och textilfabrikerna Fors' och Periodens mörkare bröl i olika tonarter. Detta för att de anställda skulle ha förstånd att gå hem.

*

Inne i Sunlights fabrik och kontor pågick arbetet i lugna former. Den lilla skaran från starten hade ökat till 10 flickor och 16 män i fabriken. På kontoret och i laboratoriet fanns 3 flickor och 10 män. Pionjärandan fanns fortfarande kvar och man kan utan överdrift påstå, att under dessa år grundlades den kamratanda och lagkänsla, som blev så kännetecknande för tvålavdelningen även under de kommande åren.

Ett fast handslag mellan två goda arbetskamrater och vänner. GÖSTA AHLBERG, t v, tjänade Sunlight i 50 år innan han gick i pension 1975. Tyvärr gick han bort endast ett par år därefter. ERIK ÖSTH var under många år fram till pensioneringen, arbetsledare på tvålen. När detta skrivs är han 78 år. I 48 år tjänade han företaget från starten 1925 till 1973. Bilden är tagen vid något av de många festliga tillfällen de båda hann vara med om under sina Sunlightår.

En helt vanlig arbetsdag på 30-talet *

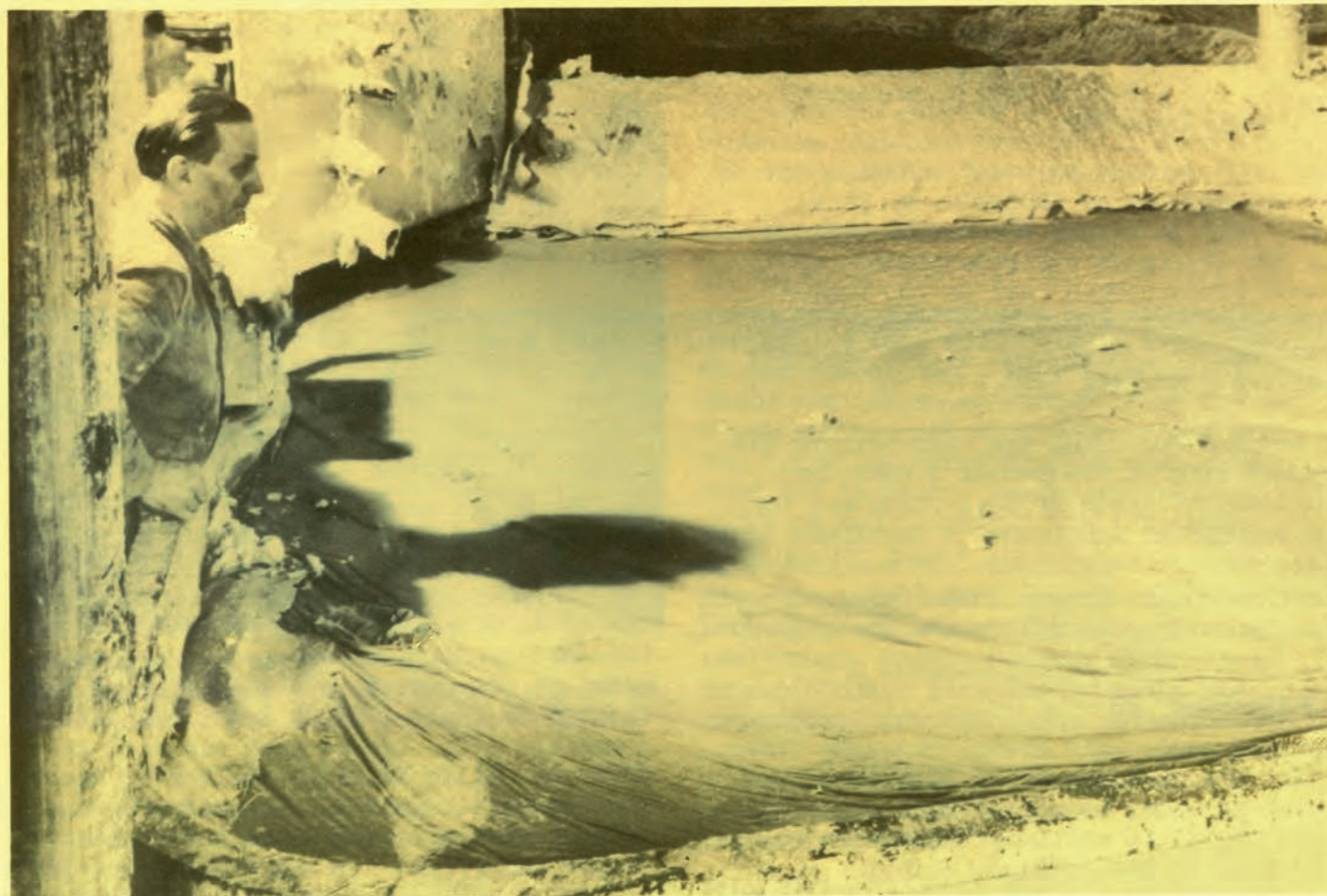
Låt oss göra ett besök i fabriken och på kontoret och följa en vanlig arbetsdag under den första hälften av 1930-talet.

Vi passerar genom den gamla fabriksporten och hälsar på portvakten Verner Johansson, som tittar ut ur sin lucka i väggen. Han bor i porthuset och lämnar sällan sin bostad där.

Vi följer tvåtillverkningen från början och går utmed fabriksgatan fram till en gråvit byggnad, omgiven av ett ångmoln och en lukt, som definitivt inte hör till de skönaste man känt. Här inne i utsmält- nings- och blekningsavdelningen rullas fettfaten fram och tömmas med hjälp av ånga och i dimman kan vi urskilja Alexis Johansson, Knuth Karlsson och Albert Gustafsson - norrlänningen. De har ett tungt arbete och den otrevliga lukten sätter sig fast i huden och kläderna, vilket gör dem mindre populära bland kompisarna under matrasterna.

Efter utsmältningen av fett pumpas fettblandningen upp till blekningskärlet, där den bleks. Sedan kilar en av männen till laboratoriet, där Wollrath Lundström gör en färgkontroll av det blekta fett. Laboratoriet ligger invid gången mellan kontoret och fabriksbyggnaden. Wollrath tar här sina första steg som tvålprocess- ingenjör och kommer med tiden att bli en av koncernens skickligaste i branschen. Han godkänner färgen och fett kan pumpas upp till kokeriet.

Här uppe i kokeriet härskar Allan Carlsson suveränt. Vi går inte närmare in på de tekniska greppen i samband med tvålkok- ningen, utan koncentrerar oss nyfiket på den långa flata stålspaden, som Allan elegant svingar över pannkanten och doppar i den sjudande tvålmassan. Han ställer spaden på kant och avläser tvålens kvalitet med ledning av dess avrinning från spaden. "Det är inte så märkvärdigt, bara man kan det", säger Allan. Och visst är det så. Djupt imponerade går vi vidare.

Med blicken hos en mästare övervakar ALLAN CARLSSON tvålpannan, där tvålmassan sjuder och bubblar likt en vulkankrater. ALLAN följde med inventarierna från den tilltänkta kullagerfabriken 1924 och stannade till sin pensionering 1953. Han gick bort 1968.

Så blir det toalettval *

Den blivande toalettvalen måste, som tidigare nämnts, torkas och vi går ner till torkskåpet. Här möter vi Malte Persson, som visar hur tvålspånorna åker på band inne i det uppvärmda skåpet, efter att de hyvlats av från en kyld vals. Solen lyser genom fönstren och avslöjar dammet i lokalen, medan Malte tar flingorna i säck och hissar ned dem till tvålavdelningen.

Här nere blandar han tvålen med färg och parfym och sedan vidtar en omständlig procedur vid pileringen. Han kör tvålen upprepade gånger mellan valsarna, känner på dess konsistens och hela förloppet är omgivet av mystik. Man får en fläkt av den högre skolan i tvåltillverkningens sköna konst. En tvålens Picasso i arbete.

När Malte slutligen är nöjd, kör han över tvålen till stångpressen, där tvålstängen tas om hand av flickorna. De skurna tvålämnena läggs i tvålställ, som täcks över för att behålla sin stansbarhet, varefter de stansas med hjälp av några handdrivna pendelstansar, som för ett hiskeligt oväsen.

De färdiga tvålarna rensas för hand från det uppkomna stansskägget med hjälp av knivar. Därefter polerar flickorna tvålarna för hand, så att de blir blanka och fina innan inslagningen. Även den för hand. Längre bort i lokalen, som har formen av en lång korridor, pågår packning av Lux tvålflingor. Också ett handarbete. Ett förfarande, som skulle användas långt in i 70-talet på grund av flingornas sprödhet.

£ 1000 för förfalskad vara *

En trappa upp pågår stansning och packning av Sunlight tvättval. Omslagskapslarna talar om att företaget betalar £ 1.000 till den som kan bevisa, att det finns förfalskade beståndsdelar i tvålen. Kursen är uppåt tjugo kronor, så här finns pengar att tjäna - men icke - uppe i kokeriet använder Allan endast ädla råvaror, det finns inte en chans.

Sunlight-tvålen är en s.k. formtvål. Den färgade och konserverade grundtvålen tappas direkt i formar, där den får stelna under någon vecka.

WOLLRATH LUNDSTRÖMS skicklighet som utvecklare av tvålprocesser var omvitnad i hela koncernen. Men han var ett svår fångat kameraobjekt. Bilder på honom förekommer mycket sparsamt i Sunlights arkiv. Denna är tagen 1975 i samband med att Sunlights museum invigdes. Wollrath började i företaget 1933 och pensionerades 1971. 11 år senare avled han 1982.

MALTE PERSSON hörde definitivt till en av förgrundsfigurerna i tvålavdelningens historia. Samma mystik, som Allan omgav sig med i kokeriet när han svängde spaden, blandar sig med parfymen kring Malte, när han parfym- och färgsätter tvålmassan, för att sedan köra den i pilerverken.

Malte började sin tvålbana på Sunlight 1932 och stannade till pensioneringen 1970. Han avled 1979. Bilden är tagen vid något tillfälle, då Malte uppvaktades som veteran i företaget.

Tvålknosarna fläskar i golvet och ibland blir det Rysstväl *

De erhållna tvålblocken, som väger 600 kg och är stora som ett gammaldags piano, skäres sedan i bitar med hjälp av en hjulharpa, försedd med pianotråd.

Det händer understundom att formarna av misstag fylls med tvål med underlut i botten. Då formarna avlägsnas halkar tvålknosens runt och slår i golvet med en fläskig duns, som liknar den som hörs då en övergödd supertungviktare slås på rygg i mattan.

En gång slog alla 30 tvålknosarna omkull, en efter en, medan den stackars formskötaren maktlös åsåg eländet. Att sedan skära ned knosarna i bitar, lägga dem i plåtfat och hissa upp dem till kokeriet hör ju inte precis till livets glädjeämnen. Ibland färgades tvålen gulbrun, skars i större bitar och kallades Rysstväl. Orsaken till namnet är okänd. Obekymrade av missödet stansar och packar flickorna, med Elsa Carman i spetsen, under glatt samspråk, gott humör och en särdeles lagkänsla.

På 3:an vrålar pulvret fram *

Vi lämnar det trevliga gänget och går upp till blåsskeppet på 3:an, där tillverkning av tvålpulver pågår. Ett fruktansvärt dån möter oss då vi kommer upp på plattformen framför öppningen till blåsskeppet. Här står Torsten Hägg och sköter spaken till munstycket, som vrålar fram pulvret inne i skeppet. Han har blandat kemikalierna i tryckkärlet och med ångtryck trycks massan in i skeppets hålrum och slits sönder till ett pulver.

Att prata med Torsten är omöjligt i det fruktansvärda oväsendet och han kan inte gå ifrån. Ibland börjar det prutta i munstycket och då gäller det att rensa så snart som möjligt.

Lätt lomhörda går vi ner till bandet i skeppets bortre ända, där Albert Gustafsson säckar ut pulvret, som Torsten dånat fram där uppe. Albert håller ut pulvret i strängar på golvet och där får det kristallisera före packning.

Som maskinrummet i ett fartyg *

Vi går till glycerinverket, som ligger på I:an och II:an längst bort i stora fabri-

Packning av Sunlight-tvål någon gång mellan 1925-1930. ELSA CARMAN (Andersson) längst ner i vänstra hörnet, var med från början 1925 och fram till 1937, då hon fick sin dotter Kerstin och stannade hemma under några år. Men 1945 blev längtan tillbaka till Sunlight för stark och hon började igen och stannade till 1967. Sammanlagt 24 år. "Det var min bästa tid i hela livet", säger Elsa, som är 82 år när detta skrives. "Vi hade alltid roligt när vi jobbade och vi var mycket tillsammans även på fritiden. Det finns inget företag som är som Sunlight. Även som pensionär är man hägkommen". Med på bilden är bl a MARGIT BOMAN, RUDITH AXELSSON, MAGDA LEVIN och CARIN CARLSSON.

TORSTEN HÄGG hann med 40 år i företaget, från 1933 till pensioneringen 1973. Han var med från det första tvåltvättpulvret ända fram till syntetpulvrets dagar. Han var med vid skrotningen av blåsskeppet och uppbyggnaden av dagens spraytorn. Torsten avled 1982.

ken. Här möter vi en helt annan interiör, det är som att komma in i maskinrummet i ett fartyg. I stället för på golv går vi på järngretingar och trapporna är ersatta av lodräta järnlejdare och för att ytterligare förstärka intrycket av ett fartyg, dunkar en ångmaskin, modell Å, sina mjuka pistongslag långt nere på bottendurken.

Axel Persson visar oss runt och börjar med lutbehandlingsrummet, där underlutarna behandlas och filtreras. Underluten pumpas sedan till indunstningsverket, där vatten kokas bort och glycerinhalten successivt höjs. På detta sätt får man fram råglycerin med en halt av 82%.

Vi går till kontoret *

Här finns massor att fråga om, men det får bli till en annan gång. Vi går över till kontorsbyggnaden. Ett för tiden pampigt hus, som enligt uppgift inspirerade Lever Brothers-folket att köpa fabrikskomplexet.

Denna arma byggnad, som under årens lopp upplevt så många väggflyttningar, vägg-

muringar och ansiktslyftningar, finner vi nu i jungfruligt tillstånd. Bottenplanet domineras av ett jättelikt kontor med en glasad vägg som avbalkning längst fram.

Här finns chefen för avdelningen, Yngve Arnell. Han sitter för sig själv. Han är vegetarian och tillförs en jämn ström av bananer å 1:70/kg. På andra sidan glasväggen sitter Harry Hallberg, som skulle efterträda Yngve Arnell som kontorschef.

På andra sidan sitter Lennart Blixt och plitar med sin reskontra och mot fönstersidan sysslar Gunhild Nilsson med sina göromål. Längst bak, i behaglig kontakt med kassavalvet, sitter Einar Ericson bakom sitt skrivbordsjalousi och präntar i kassaboken.

På fredagarna tar han fram en bricka med bleckdosor, i vilka han lägger fabriksfolkets veckoavlöningar. Som regel stämmer uträkningen, men det händer att han måste öppna dosorna och kontrollräkna, vilket snart är gjort med de 25-30 enheterna. På fönstersidan sitter Nils-Olof Nerman och

Kontorspersonalen samlad till julfest dagen före julafton 1936. Fr v ser vi: V MADREN, kamrer, NILS-OLOF NERMAN, INGALILL LARSSON (Leifner) LENNART ERIKSSON, AINA LINDBERG, BENGT ÖSTERGREN, KURT ÖGEBÄCK, TORE PETTERSSON, MAJ-BRITT ÖSTERGREN, EINAR ERICSON, GUNHILD NILSSON, GUSTAF JONSSON, INGRID SÖDERKVIST, MÄRTA ANDERBERG, LENNART BLIXT och kontorschefen HARRY HALLBERG.

för sina lagerlistor och bakom honom sitter yngste man på kontoret - författaren av dessa rader.

På andra sidan korridoren finns flickorna Svea Häggström och Aina Lindberg med sina skrivmaskiner. Klara Pettersson - kontorets goda fé - dyker upp framåt kvällningen och förgyller tillvaron med städning och sitt goda humör.

En trappa upp residerar den vänlige Mr Cook med familj i sin våning och strax utanför finner vi Gustaf Johnsson och hans medhjälpare Tore Pettersson, som har hand om förråd och lager.

Cooken gick - Kocken kom *

Så gick det några år och det började att hända saker och ting. Mr Cook återvände till England och ersattes av fabrikschefen Kock. Bytet kan även beskrivas som att den engelske Cooken ersattes av den svenske Kocken. Gunnar Lamby anställdes som laboratorieförman och R C Elliot kom från Finland och blev teknisk chef.

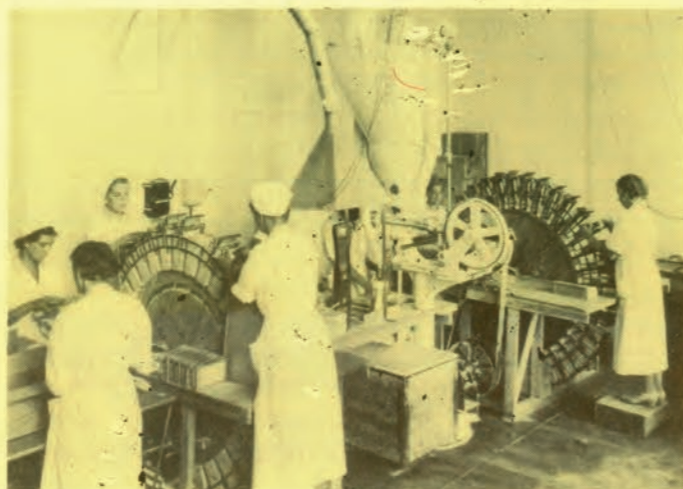
1936 lanserades tvålmedlet Radion med perborat samt Fylgiasåpan. Detta medförde en betydlig ökning av personalstyrkan. För tillverkningen av Radion behövdes inte någon vidlyftigare nyinvestering för produktion av tvål, medan såpan krävde nya kokpannor, såpkylare och packningsmaskiner.

Såpan förpackades i trälådor och träfat. De sistnämnda transporterades ofta till järnvägen med handkärra. En gång hejdades en sådan transport av ett gupp i gatan på andra sidan träbron, varvid 100 kg såpa rann ut. Roligare kunde man ha även på 30-talet. Det förekom muntrationer med såpan även inne i fabriken. Under ett såpkok började såpan eruptera likt en gejsers på Island och reste sig mot kokaren, som hals över huvud flydde över golvet och nedför trappan med såpfloden efter sig likt en våg av lava.

Ekonomisk stabilitet med Radion *

Tillverkningen av Radion medförde en ekonomisk stabilitet för företaget. Den oroliga tiden med nedläggningshotet var över och tvålavdelningen, inklusive kontoret, såg med tillförsikt på framtiden.

I samband med den ökade produktionen i kokeriet utökades glycerinverkets kapacitet med två större indunstare, försedda med modernare kondensorutrustning. De båda verken kördes parallellt.

Radion tvålmedlet hade några tveksamma år efter lanseringen 1936. Sakta men säkert började det att stabilisera sig på marknaden och blev sedan ett av de mest bärande märkena i Sunlights historia. Därmed fick även företaget ekonomisk stabilitet och tvålavdelningen kände att nu var nedläggningshotet över för den närmaste framtiden. Flinka kvinnohänder matade tomkapslar i limningsmaskinen för tillfyllningstratten och vågen. De fyllda kapslarna dammades av för hand innan de plockades ner i ytterkartong. Radion har omarbetats många gånger. 1985 ansågs dock marknaden så liten att produkten skulle få ebba ut. Men omöjligt är det inte att namnet Radion dyker upp igen en dag.

Efter Radions genombrott på marknaden blåste det förlig vind i företaget. Den stora fabriksbyggnaden byggdes till mot fabriksgatan och det nya utrymmet blev förråd för packningsmaterial och färdigvarulager. Den lilla tvålavdelningen hade fortfarande samma golvtvätt, trots att såväl tvålproduktionen som personalen ökade avsevärt. På tvålavdelningen arbetade vid det här laget 40 personer.

Legendariska personer dyker upp *

Erik Carman inledde sin långa bana på fett- råvaruavdelningen liksom senare även Evert Johansson och Algot Eriksson. Uppe i kokeriet gick Ellert Andersson och John Johansson, "Småland" kallad, i Allans tvålkokarskola. Clas Carlsson och Knut Karlsson kokade såpa för hela slanten och serverade den till ett gäng alerta tjejer på de nya packningsmaskinerna. På tvåltorken hittar vi det säkra rådarparet 5:an Bengt Pettersson (Klaras pojk) och Fritz Sjöberg.

I lutrummet till kokeriet, fanns två färgstarka grabbar. "Slampen" Lindberg, som var en framstående violinist, och Gunnar "Carnera" Johansson, den storväxte och humörfriske, som hade till vana att vid årsfesterna bjuda upp företagets VD, Bramwell-Davies till dans. Den eleganta och aristokratiske engelsmannen försvann i Carneras väldiga famn, när de till tonerna av en wienervals trädde första dansen under publikens ovationer. Detta var 30-talets variant av senare tiders demokratiska dans.

I glycerinverket fanns det stabila glyceringänget med Yngve Widén, Johan Nilsson och Åke Dahlström i spetsen. Nere på tvålavdelningen började Elis Karlsson och Gösta Karlsson i det hedervärda pileringskrået och ute i "såpgången" höll Allan Lindhe ordning på prylarna.

Kalle Grönberg var allt i allo och Ville Olsson körde lastbilen, när den hade inhandlats. På laboratoriet testade Ruby Bergkvist och Anne-Marie Nilsson alla proven, som gubbarna kom med, och ute på området höll Bengt Andersson reda på fettfaten. Och det skulle finnas många, många fler att berätta om, men.....

I fabriksledningen hade den svenske Kocken ersatts av Carl Flodin som fabrikschef och W A Madren dök upp på kontoret som kamrer. Han följde med nye tekniske chefen Elliot när han flyttade från Finland till Sverige. Lennart Granlund anställdes och blev arbetsledare på tvålavdelningen.

1940-talet *

Förhållandena under andra världskriget medförde, förutom trasslet med ransoneringen, svårigheter för tvålavdelningen. Tillförseln av sojaolja för såptillverkningen sinade och i stället användes en svensk fett- råvara, tallfettsyra, som gav en sämre produkt. För att skydda Fylgia namnet bytte såpan namn till Gefion.

Tillverkningen av Radion hade ökat avsevärt

Fylgia såpa tillverkades från början av 1930 till ungefär 1940. Här är packningsmaskinerna nya och jobbet flyter bra i det glada såpgänget.

Om "CARNERA" JOHANSSON, t v, trädde någon dans med R C ELLIOT, dåvarande teknisk chef, förtäljer inte historien. Men roligt och förtroligt tycks de båda humoristerna ha i alla fall. Här på någon av de många årsfester, för vilka Sunlight var avundsvärt omtalat av andra.

ERIK CARMAN var med under 20 år i företaget. En skojfris natur, som lämnade många roliga anekdoter och ett fast kamratskap efter sig. Erik var bror till Elsa Carman-Andersson. Släktskapet bland de anställda har alltid varit utbredd. T ex jobbade fem syskon Johansson, av vilka "Carnera" var en, samtidigt. "Carnera" gick bort 1970 och Erik 1983.

och drog nu med sig en högre produktion i kokeriet. Bristen på perborat medförde senare att Radiontillverkningen temporärt lades ner och Rinso återkom i produktionen. Detta påverkade tvåltillverkningen negativt. Förlusten komparerades av ökad tillverkning av toalettvål. Sunlight handtvål och Söders Rosor tillkom liksom Liljekonvaljetvål och Gefion toalettvål.

På grund av svårigheter med tillförseln av kol till ångpannan skaffades ersättningsbränslen. Hela Sörmland finkammades på trädstubbar, som lagrades upp och bildade surrealistiska figurer innan de togs om hand, revs sönder och matades i ångpannan.

1941 byggdes ett nytt lager för färdiga varor på andra sidan järnvägsspåret. Den tidigare utbyggnaden vid tvålavdelningen utnyttjades nu helt för tvåltillverkningen. Tvålapparaturen kompletterades, omdisponerades och den första tvålpäckningsmaskinen anskaffades. Tvålavdelningen fick då i stort sett den omfattning, som den hade ända fram till nedläggningen. Frånsett utbyggnaden på gaveln, som tillkom 1969.

Under 1940-talet konstaterades att fabriken var för liten. Den tillbyggdes i sin förlängning 1943, varvid ett nytt blåskepp byggdes in med tillhörande utrustning. Orsaken till denna stora utbyggnad var den väntade ökningen av Radiontillverkningen. För att kunna motsvara den kommande efterfrågan på tvål till Radionpulvret, byggdes kokeriet ut med fyra 80 m³ tvålpannor, som var och en kunde producera 40 ton tvål/vecka.

Den gamla ångpannan byttes ut 1943 mot en vattenrörpanna och Bror Pettersson hade redan vid krigsutbrottet slutat att föra oväsen med ångvisslan.

Den ursprungliga bandtorken för tvål ersattes med en större. Tillverkningen av toalettvål och flingor steg betydligt efter krigsslutet och såptillverkningen tyngdes bort. De moderna perborattvättmedlen blev för hårda konkurrenter och såptillverkningen lades definitivt ned.

Gunnar Lamby ersatte Flodin som fabrikschef och pionjären Erik Östh blev förman på tvålavdelningen och Folke Jönsson installerade sig i kokeriet.

1950-talet *

I fortsättningen kommer endast de största genomgripande händelserna på tvålavdelningen att beskrivas. Först bör dock nämnas att tillverkning av tvål till dåvaran-

ELLERT ANDERSSON lärde sig tidigt tvålkokningens hemligheter av ALLAN CARLSSON. Ellert stannade sedan kvar i kokeriet fram till pensioneringen 1977, då han hade 38 tjänstear bakom sig. Med ryggen åt kameran står BIRGER JOHANSSON.

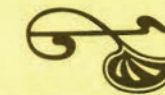
Med samma omsorg, som maskinchefen i ett fartyg, höll YNGVE WIDEN ordning i glycerinverket. Rattar och kranar av mässing och annan blankmetall, sken alltid lika nyputsat som Yngve själv. Så gott som alla 43 Sunlightären ägnade han åt glycerinverket. Från 1936 till pensioneringen 1979.

GUNNAR LAMBY anställdes 1936 som laboratoriechef. Omkring 1940 efterträdde han Carl Flodin som fabrikschef. Han slutade 1962 och hade då varit teknisk chef under ett antal år. Han avled 1982.

De första 25-åringarna

De första 25-åringarna och årets guldlockörer. Fr v: ALLAN CARLSSON, ERIK ÖSTH, BROR PETTERSSON, EBBA KARLSSON, INGRID ANDERSSON, HILDING "Amris" JOHANSSON, KLARA PETTERSSON, ELIS KARLSSON, ANNA-LISA NILSSON, HOLGER TILJANDER, EDMUND HARJU, ALLAN LINDHE, FRITZ SJÖBERG, GÖSTA JOHANSSON. De fem i borte raden strax under emblemet är: SVEN KEMPE, R C ELLIOT (teknisk chef) ELIS KARLSSON, BENGT ANDERSSON och GÖSTA AHLBERG. För att skilja de båda Elis Karlssonerna åt gick Elis i borte raden alltid under namnet "Lång-Elis", medan Elis i främre raden fick heta "Lill-Elis", beroende på skillnaden i längd. "Lång-Elis" jobbade på tvålavdelningen och "Lill-Elis" på lagret i många år.

de Vinolia och Suma hade börjat. Den ökade i omfattning och avdelningen genomgick en successiv mekanisering i enlighet med den tidens krav.

Ett nytt glycerinverk, med högre kapacitet, byggdes 1950 och därmed eliminerades det tidigare ständiga treskiftet.

Tillverkningen av tvål till Radion ökade och detta, jämte sanitära krav, medförde behov av en ny utsmältning- och blekningsavdelning. En sådan uppfördes också 1951 tillsammans med en ny vattenglasavdelning.

Under andra hälften av 50-talet blev det aktuellt med en ny spraytork. Den projekterades i det stora kokeriet för pulver-

tvål, varför det blev nödvändigt att skära ned två av de stora 80 m³ tvålpannorna. En ny och snabbare metod för tillverkning av pulvertvål blev aktuell.

"Snurran" föds *

En arbetsgrupp utvecklade en kontinuerlig metod för förtvålning och tvättning av tvål. Därigenom förkortades tiden för framställning av pulvertvål från en vecka till 1.5 tim, och utan skrymmande tvålpannor. Den nya apparaturen fick namnet "Snurran" och togs i bruk i slutet av 50-talet.

"Snurran" presenterades och fick sin uppskattning vid Unilevers världsomfattande tvålmöte i Port Sunlight 1965.

1960-talet *

En ny tvåltork installerades, som ett komplement till en plattvärmeväxlare, vilken tidigare utvecklats till tvåltork av våra egna tekniker.

En anläggning för spaltning av fett för

Under senare delen av 1960-talet ersattes den tunga och osunda hanteringen av fettfaten med bulkhantering. Här är ALGOT ERIKSSON och JOSEF PETTERSSON i arbete med att resa fat, innehållande fett som ska smältas.

1970-talet *

Den tidigare nämnda förtvålningstekniken i samband med "Snurran" installerades nu även för toalettvål och kompletterades med en kontinuerlig Alfa Laval anläggning. Därmed försvann i det närmaste all tvåltillverkning av den gamla hantverksmässiga metoden. "Allan-epoken" var definitivt slut.

Nya förpackningar medförde nya packningsmaskiner och avdelningen var väl rustad, då den 1970 övertog tillverkningen av det finska tvålsortimentet. Detta medförde också en renässans för tillverkningen av Sunlight-tvålen, men nu i form av en pilrad tvål. De forna brottarknosarnas tid var ohjälpligt förbi.

Under andra hälften av 70-talet började nedläggningshotets skugga att påverka avdelningens investeringsprogram. Man hamnade i den osäkerhet, som kännetecknade de första tio åren av avdelningens historia. Cirkeln var sluten.

överfettning av Lux-tvålen byggdes. Denna ersattes senare med apparatur för kontinuerlig överfettning och konservering. Under detta årtionde ersattes även fettfaten successivt av bulkhantering, vilket gjorde att det tunga arbetet med fat försvann.

De tre senaste decenniernas verksamhet har beskrivits helt rapsodiskt. Mellan de större nyetableringarna och andra framsteg, låg den grå vardagens slit och bekymmer. Det var inkörningar av nya processer, driftsstopp, personalproblem, kvalitetsaspekter, kostnadsjakt och övrigt, som uppkommer på en avdelning med så mångskiftande och inbördes beroende avsnitt.

Problemen löstes med hjälp av personalens omvittnade goda samarbetsvilja, laganda och goda humör. Egenskaper, som gick som en linje genom generationer hos tvålpersonalen. De vittnade om ett synnerligen väl omhändertaget arv från pionjärerna i tvålfabriken där ute på Högbrunnsslätten.

Den lilla fabriken, som vrålade så uppkäftigt på eftermiddagarna under sex av veckans vardagar, hade vid halvårsskiftet 1986 berövats den nerv, som en gång i början var så livgivande.

1980-TALET OCH AVSKEDET

Trots en obeveklig optimism, nya förhoppningar och förträngning av "nedläggnings-spöket" så fanns det ändå i det undermedvetna hos personalen som ett ständigt hot. Farhågorna besannades i slutet av 1985, då det fruktade beskedet slutligen kom:

Tvåltillverkningen i Nyköping ska avvecklas under första hälften av 1986. De personer, som fyllt 60 år erbjöds tidigare pensionering och övrig personal erbjöds förflyttning till andra avdelningar, främst till pulveravdelningen.

Ovan: - Sista koket är tappat. ALBERTO PADRON, de senaste 20 årens "Tvålen Picasso", är en äkta spanjor, som började på Sunlight 1965 och var tvålkokeriet trogen till slutet. T h Nils V PETTERSSON som efter 10 år med andra arbetsuppgifter kom till tvålen 1966 som arbetsledare.

Ovan t h: - PER-ARNE FRANZEN parfymerar den sista tvålsatsen innan pilerling. INGRID NYMAN kollar de sista tvålarna på väg in i inslagningssmaskinen. Ingrid var ett med tvålen sedan hon började 1958 och fram till nedläggningen då hon gick i pension.

Så är det dags för kransnedläggningen. GRETA LINDAHL, INGRID NYMAN, PER-ARNE FRANZEN, ODDBJÖRG TORBERGSEN och NILS V PETTERSSON lägger en blomsterkrans med LUX-band på den gamla trotjänaren "Meccanich Moderne". Stansen, som inte var så moderna på slutet. Sagan är alltså slut.

BENGT ÖSTERGREN, som skrivit manus till "Sagan om tvålen i Nyköping", var själv med i företaget i 43 år. De sista 26 åren som produktionschef. På ett humoristiskt och ömsint sätt lyfter han här fram en handfull människor och händelser, som utgjort milstolpar och hållpunkter i tvålavdelningens historia.

DENNA LILLA SKRIFT gör inte anspråk på att vara någon historisk avhandling. Nej, fastmer är den en kärleksförklaring till ett hantverk och en grupp människor, som genom idogt arbete, en okuvlig arbetsglädje, lojalitet och kamratskap bemästrat svårigheter och problem. De kämpade för något de trodde på och något, som gav dem deras utkomst i mer än 60 år.

DE FLESTA BILDERNA är avfotograferingar från gamla fotografier, därav den inte helt perfekta kvaliteten. Bilder som dels ingår i Sunlights samlingar, men även bilder som vänliga pensionärer ställt till vårt förfogande. I bildtexterna uppträder ibland flickor med sina flicknamn, ibland med sina "giftasnamn". Men att forska efter alla detaljer hade blivit allt för tidskrävande i proportion till avsikten med skriften.

ETT HJÄRTLIGT TACK till alla - ingen nämnd och ingen glömd - som hjälpt till med att identifiera personer, ange årtal etc.

VI HOPPAS att de äldre läsarna ska känna igen sig, le och minnas, och att de yngre ska känna att de har en tradition och goda förebilder att bygga vidare på inom företagets andra verksamheter.

Nyköping i september 1986

Daga Nilsson-Lundkvist

Manuskript: BENGT ÖSTERGREN

Redigering/lay-out: Daga Nilsson-Lundkvist

Omslagsfoto: Bildtjänst, Nyköping

Tryckt hos: Sörmlandstryck, Nyköping